

Türkiye Yüzyılı Maarif Modelindeki Yetkin ve Erdemli İnsan Niteliklerinin Kutadgu Bilig Eseriyle Karşılaştırılması

Beyhan Bayrak¹

Özet

Mevcut çalışmada, yüzyıllar öncesinde yazılmış olan ve yöneticilere, yetkinlikler ve erdemler ışığında öğütler veren “Kutadgu Bilig” adlı eser ile günümüz gençliğinin erdemli ve yetkin olmasını amaç edinen “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programları Ortak Metni (2024)” içerisinde yer alan “Yetkin ve Erdemli İnsan” niteliklerini karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu çerçevede nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesine başvurulmuştur. Çalışmanın veri kaynağını, Yusuf Has Hacıb’in yazdığı “Kutadgu Bilig” adlı eser ile “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programları Ortak Metni (2024)” oluşturmuştur. Veriler betimsel ve içerik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Öncelikli olarak ölçüt listesi için “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programı Ortak Metni”nde yer alan “Öğrenci Profili, Yetkin ve Erdemli İnsan” bölümündeki profil özellikleri ve bunları oluşturan bileşenleri tablolastırılarak oluşturulmuştur. Bu ölçütlere göre Kutadgu Bilig eserinin içerisinde yer alan her bir beyit değerlendirilmiştir. Sonrasında ise her bir öğrenci profili ile birlikte bu profilin bileşenlerinin özelliklerini içeren beyitlerin numaraları tablo halinde düzenlenmiştir. Ayrıca eserden elde verilerin bir kısmı değişime uğramadan doğrudan beyitler halinde sunulmuştur. Elde edilen veriler sonucunda; “Kutadgu Bilig” eserindeki yetkin ve erdemli insanın özellikleri ile Maarif Modelindeki “Yetkin ve Erdemli İnsan” profilinin içerisinde yer alan bileşenlerinin birbirleriyle örtüştüğü tespit edilmiştir. Farklılık açısından ise Kutadgu Bilig’de, yöneticilerin ve devlet adamların sahip olması gereken yetkinlikleri ve erdemleri daha geleneksel ve dinsel temelle vurgulanırken Maarif Modeli ise her bireyin erdemler ve yetkinlikler açısından çağdaş düşünce çerçevesinde çok yönlü gelişiminin vurgulandığı görülmüştür. Genel olarak ise Kutadgu Bilig’in yıllar geçse de içerik açısından güncelliğini yitirmeyeceği tespit edilmiştir.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Düzce, beyhanbayrak@düzce.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0001-7428-936X

1. Giriş

Toplumsal sistemlerin şekillenmesinde, ilerlemesinde ve ayakta kalmasında etken olduğu düşünülen eğitimin, yetkinliklerin, ahlaki değerlerin ve erdemlerin gücü sürekli olarak araştırılmaktadır. Her toplum bu güçlerin etkinliğini ortaya koyabilmek için kendi öz yapısına uygun değişik türlerde eserler yazmıştır. Bu eserler çerçevesinde eğitim sistemleri kendilerini şekillendirerek farklı eğitim uygulamaları geliştirir. Türk toplumunun temelinde yer alan bu güçlerin yapısını inceleyen eserlerden biri Kutadgu Bilig'dir. Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacip tarafından on birinci yüzyılda nasihatname tarzında Karahanlı Türkçesiyle kaleme alınan ayrıca siyasetname özelliği taşıyan bir eserdir. Günümüzde Türk-İslam kültürünü yansıtmaya açısından önemli bir eser olarak nitelendirilmektedir. “Kutluk Bilgisi” veya “Mutluluk Bilgisi” olarak da adlandırılan Kutadgu Bilig, mesnevî nazım biçimiyle kaleme alınan manzum bir eserdir. Eserde Asıl Mukaddime olarak toplam 6645 beyit yer alırken ayrıca eserin girişinde kitabın genel özelliğini veren bir Mensur Mukaddime ve 77 beyitten oluşan Manzum Mukaddimede bulunmaktadır. Giriş kısmında yer alan *“Bu azîz kitap dört büyük ve önemli temel üzerine bina kılınmıştır. Birincisi adalet, ikincisi devlet, üçüncüsü akıl, dördüncüsü kanaat”* (Hacib, 2019: 16) sözüyle aslında eserin genel anlamda ne anlatmak istediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Eserin girişinde öncelikli olarak bu dört ögenin her birine Türkçe bir ad verildiği belirtilir. Bu Türkçe adlar aslında eserin dört ana karakterini temsil etmektedir. Karakterler şöyle tasvir edilir;

“Adaletle Kün-Toğdı adını verip padişah yerine tutmuş, devlete Ay-Toldı adını verip vezir yerine koymuş, akla Ögdülmiş adını verip vezirin oğlu yerine koymuş, kanaate Odgurmış adını verip vezirin kardeşi demiştir” (Hacib, 2019: 16).

Karakterler süreç içerisinde karşılıklı olarak sokratik bir tartışma tekniğini benimseyen ve diyaloglarla bezenmiş bir münazara tekniğiyle konuşturulur. Konuşmanın ana teması ideal devlet yönetimi ve erdemli yaşam üzerinedir. Bu çerçevede *“devlet, erdem, akıl, bilgi, adalet, yiğitlik, cömertlik, doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik, iyilikseverlik, sabır, tevazu, hikmet, güvenilirlik”* gibi temel öğretiler üzerine konuşmalar gerçekleşir. Eserde erdemler hem bireysel hem de toplumsal bir sorumluluk olarak ele alınır. Nitekim erdemli bir toplum düzeni, yöneticilerin erdemli tutumlarıyla mümkün olacaktır. Dolayısıyla eser, toplumun mutluluğu için erdemli bir yönetimin ne kadar gerekli olduğuna yönelmektedir. Çünkü toplumun huzurunu, mutluluğunu ve refahını sağlamak için adaletli bir yönetim gereklidir ve bu erdemli ve bilge olan bir hükümdar ile onun etrafındaki bilge ve erdemli yöneticiler

tarafından gerçekleştirir. Bu çerçevede eserde yöneticiler için “*Hangi beyde toplanırsa bütün erdemler; İsteddiği her şey onun etrafına yığılır (3008), Bilgi, erdem öğren, ağır tut onları, Ağır kular sonunda, erdem seni (3013)*” gibi çok sayıda öğütler verilmektedir.

Bilgili, akıllı, ahlaklı, erdemli ve adaletli bir yöneticiyle birlikte gelen mutlu bir devlet anlayışı düşüncesi aslında Yusuf Has Hacib’den önce yaşamış ve onun düşüncesinin şekillenmesinde etken olduğu düşünülen Yunan filozoflarında ve İslam düşünürlerinde de görülmektedir. Yunan filozoflarından olan Platon’a göre, devlet sisteminde bilgelik, yiğitlik, ölçülülük, doğruluk olmak üzere dört öge önemlidir (Platon, 2022: 427e). Bu öğeler iyi eğitim almış bilgili ve erdemli bireylerin yönettiği bir devlet yönetiminde uygulanır (Platon, 2022: 423e, 424a). Böylesi bir sistemle birlikte bütün yurttaşlara mutluluk sağlayan bir devlet yapısı oluşur (Platon, 2022: 420c). Aristoteles ise, herkesin iyiliğini merkeze koyan adaletli bir devlet sistemini savunur. Bu çerçevede devletin nihai amacının yurttaşların mutluluğunu sağlamak olduğunu ifade eder (Aristoteles, 2016: 287). İyi eğitim almış bilgeli ve erdemli bireylerin oluşturduğu bir devlet sistemini arzu eder. Devletin yönetim şekli ve oluşturduğu yasalar, bireylerin erdemli yaşam sürmesine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Nitekim erdemli insanlar ancak adil bir devlette mutlu olabilirler (Aristoteles, 2016: 205). Farabi, *El-Medinetü’l-Fazıla (Erdemli Şehirler)* adlı eserinde, erdemli ve ideal bir toplum düzeninin nasıl olabileceğini ele alır. Ona göre, erdemli bir şehirde halkın mutluluğu önemlidir. Bu durum adaletli bir yönetim şekli ve erdemli bireylerin ortak çabasıyla sağlanır. Dolayısıyla akıl, bilgi ve iyi eğitim almış erdemli yöneticiler, toplumu doğru şekilde yönlendirmelidir (Farabi, 2023: 127-130). Miskeveyh, *Tahzib al-Akhlaq (Ahlak Eğitimi)* adlı eserinde, bireysel erdemlerin geliştirilmesine odaklanır. Erdemli devletin temelini bireysel ahlak oluşturur. Ona göre birey, akıl ve iradesini kullanarak doğru kararlar alma yetisine sahiptir. Bu yetiyi kullanan birey erdemli bireydir. Bireylerin erdemli olması, devletin de erdemli olmasını sağlayacaktır (Miskeveyh, 2004: 150). Ona göre, mutluluğa ancak erdem yoluyla ulaşılabilir ve erdemli devlet, halkını hem maddi hem de manevi anlamda desteklemelidir (Miskeveyh, 2004: 142). Bu bağlamda Kutadgu Bilig ve diğer eserlerde akıl, bilgi ve eğitimle şekillenmiş erdemli zihinler ve bu zihinlerin mutlu yaşaması için erdemi, akli, bilgiyi merkeze yerleştirmiş erdemli devletler sisteminin oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Görüldüğü gibi erdemli ve yetkin insanların oluşturduğu erdemli bir devlet sistemi yüzyıllar öncesinde tartışılan ve bu hususta fikirler, öneriler sunulan önemli bir konudur. Yetkin ve erdemli bireylerin ve yöneticilerin yetişmesi için önerilen en güçlü kavramlardan biri ise eğitimidir. Eğitimde

yetkinlik, bireylerin belirli bir alanda bilgi ve beceri kazanarak, bu bilgiyi etkili bir şekilde kullanabilme kapasitesine sahip olmalarını ifade eder. Bilginin yanında problem çözme, eleştirel düşünme ve iletişim becerileri gibi önemli yetkinlikleri içerir (Gültekin & Yılmaz, 2017: 130). Böylelikle yetkin olan öğrenciler, toplumda karşılaştığı sorunlara yaratıcı çözümler üretebilen, bilgiyi etkin kullanabilen ve sürekli öğrenmeye açık olan bir hale gelir. Ancak yetkinlik, eğitim için önemli bir süreç olsa da sadece yetkin olmak yeterli değildir. Çünkü eğitim, bireylerin sadece bilgiyle yoğunlaşmasını değil aynı zamanda toplumsal değerler ve etik sorumluluklar etrafında şekillenen bir karakter geliştirmesini de amaç edinmelidir. Eğitimin temel hedeflerinden biri, bireyin karakter gelişimini destekleyerek toplumsal ve bireysel etik ilkeleri içselleştirmesini sağlamak olmalıdır (Demir, 2017: 95). Bu çerçevede eğitimde erdemlerin aktarımına önem verilmelidir. Nitekim erdem, bireyin ahlaki değerlere sahip olması, doğruyu yanlıştan ayırt edebilmesi ve bu değerleri günlük yaşamına uygulayabilmesidir (MacIntyre, 2001: 85). Eğitimde erdemin ve yetkinliğin bir arada olması, bireyin toplumsal hayatta başarılı olmasını ve kendisini gerçekleştirmesini sağlar. Yetkin bir birey, sahip olduğu bilgi ve becerilerle toplumda etkin bir şekilde yer alırken, erdemli bir birey ise bu bilgileri toplumun yararına kullanır (Arslan, 2018: 45). Dolayısıyla her iki kavram birbirini tamamlayıcı özellikler taşımalıdır. Zira bir birey, yalnızca yetkin olursa bilgiyi kötüye kullanabilir veya toplumsal sorumluluklarını göz ardı edebilir. Ancak erdemli bir birey, bilgiyi ve yetkinliklerini, başkalarına zarar vermemek ve topluma katkı sağlamak amacıyla kullanır (Peker, 2015: 50). Eğitim, bu iki özelliği bir arada geliştirerek, bireylerin sadece kendi hayatlarını değil, aynı zamanda toplumu da iyileştirmelerine katkı sağlar (Çetin, 2019: 98).

Türk eğitim sisteminde bu iki kavrama her zaman önem verilmiştir. Oluşturulan eğitim programların merkezinde de bu kavramlar mevcuttur. Özellikle son öğretim müfredatı olan “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”nde yetkin ve erdemli insan yetiştirmek merkezi bir öneme sahiptir. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programları Ortak Metni”nde yetkin ve erdemli insan şöyle dile getirilir:

“Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli... erdemli; milleti ve insanlık için iyi, doğru, faydalı ve güzel olanı yapmayı ideal edinmiş bilge nesilleri hedefler. ...nihai hedefi, yetkin ve erdemli insanlar yetiştirmektir. Yetkinlik ve erdem, birbirini tamamlayan iki önemli değerdir. Yetkinlik belli bir alanda gerekli olan bilgi ve becerilere sahip olmayı ifade ederken erdem, ruhsal olgunluğu başka bir ifadeyle ahlaken övülen meziyetleri kapsar. Yetkinlik ve erdemin merkezde olduğu öğrenci profilinde öğrencilerin bilgi, beceri, eğilim ve değerleri göz önünde bulundurulmaktadır” (MEB, 2024: 4-5).

Ortak metin içerisinde yer alan “Millî Eğitim Bakanlığı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne Genel Bakış” kısmında “1.3. Öğrenci profili: Yetkin ve Erdemli İnsan” maddesi yer almaktadır. Burada daha net bir şekilde yetkin ve erdemli insan özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yetkin ve erdemli öğrenci profilini oluşturan iki bütünlük alanı ve on profil özelliği bulunmaktadır. Bu profil özellikleri ve bunları oluşturan bileşenler aşağıda Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Öğrenci Profili: Yetkin ve Erdemli İnsan (MEB)

Sonuç olarak “devlet, akıl, bilgi, erdem, değer, ahlak, adalet, eğitim, mutluluk, yetkin insan olma” gibi kavramlar Türk toplumu olarak yüzyıllar boyunca vazgeçemediğimiz ve her zaman güçlenmesi için mücadele ettiğimiz kavramlardır. Bu bağlamda Kutadgu Bilig eseri bu özellikleri en geniş çerçevede ele alan, değerlendiren ve Türk toplumuna yol gösteren değerli bir eserdir. Günümüzde Kutadgu Bilig üzerine alan çalışmaları (Açık, 2016; Büyükbayacı, 2024; Kocasavaş, 2006; Koçak & Dönmez, 2018; Özden & Günay, 2024; Şahin & Gözoğlu, 2024; Taşdelen, 2019; Önler, 2008; Yılmaz vd., 2023) bulunmaktadır. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Öğretim Programları Ortak Metni” içerisinde yer alan “Yetkin ve Erdemli İnsan” ile ilgili ise yeni bir program olduğu için az sayıda alan çalışması (Ateş, 2024; Yıldırım & Çalışkan, 2024) bulunmaktadır. Bu çalışmanın önemi ise “Kutadgu Bilig” adlı eserin aslında her çağa nasıl hitap ettiğini tespit edebilmek aynı zamanda Türk eğitim sisteminin geçmişin köklerine sahip çıkarak 2024 öğretim programındaki yetkin ve erdemli insan modelini nasıl tasvir ettiğini ortaya koyabilmekle ilgilidir. Bu bağlamda mevcut çalışmanın amacı, yüzyıllar öncesinde yazılmış olan ve Türk-İslam devletinin ve yöneticilerinin sahip olması gereken özellikleri dile getiren “Kutadgu

Bilig” adlı eser ile günümüz gençliğinin erdemli ve yetkin olmasını amaç edinen “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Öğretim Programları Ortak Metni” içerisinde yer alan “Yetkin ve Erdemli İnsan” niteliklerini karşılaştırmaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Yusuf Has Hacib’in “Kutadgu Bilig” adlı eseri ile “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programı Ortak Metni (2024)” içerisinde yer alan “Yetkin ve Erdemli İnsan” niteliklerini karşılaştırarak analiz etmeyi amaç edinen bu çalışmada nitel araştırma modelinde yer alan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, olguları derinlemesine anlamayı amaç edinen, yorumlayıcı ve keşfedici bir araştırma yöntemidir (Creswell, 2014, s. 4). Bu yöntem içerisinde yer alan *doküman incelemesi, ise yazılı materyallerin sistematik analizini içermektedir* (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 145).

2.2. Verilerin Toplanması

Mevcut araştırma kapsamında Muzaffer Tuncel tarafından günümüz Türkçesi’ne aktarılan ve 2019 yılında T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yayınlanan Yusuf Has Hacib’in “Kutadgu Bilig” adlı eseri ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Öğretim Programı Ortak Metni (2024)” veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada betimsel ve içerik analizi yöntemlerine başvurulmuştur. İçerik analizinde veriler, belirli kategorilere ayrılarak yapılandırılırken, betimsel analizde olgular herhangi bir müdahaleye uğramadan doğal haliyle analiz edilir ve yorumlanır (Büyüköztürk vd. 2010, s. 256; Creswell, 2014, s. 182). Bu çerçevede öncelikli olarak “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programı Ortak Metni”nde yer alan “1.3.Öğrenci Profili: Yetkin ve Erdemli İnsan” bölümü incelenmiş ve bu bölüm için belirlenen profil özellikleri ve bunları oluşturan bileşenleri tablolastırılarak oluşturulmuştur. Yetkin ve erdemli insan çerçevesinde belirlenen öğrenci profilleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğrenci Profili: Yetkin ve Erdemli İnsan

Öğrenci Profili	Bileşenleri	Bileşenlerin açıklamaları
Ahlaklı	a) Adil b) Başkalarının haklarına saygı duyan c) Tabiata ve toplumsal sorunlara duyarlı ç) Güvenilir d) Saygılı e) Doğru f) Dürüst	Herkesin eşit haklara sahip olduğuna inanır ve adaleti benimser. Başkalarının hakkına, mahremiyetine saygılıdır. Tabiata ve toplumsal sorunlara karşı duyarlıdır. Verdiği sözleri tutar, güvenilirdir. İnsanlara, diğer canlılara, çevreye, farklı inançlara saygı gösterir. Akla, mantığa, gerçeğe veya kurala uygun davranır; yasa, yöntem ve ahlaka bağlıdır. Sözüünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmaz.
Bilge	a) Bağımsız ve özgür düşünen b) Belagat sahibi c) Bilgilerini paylaşan ç) İlme ulaşan d) Estetik duyarlılık sahibi	Kendi düşünce süreçlerini geliştirir, bağımsız düşünme becerilerini kullanır. Dilin inceliklerini, söz sanatlarını ve iletişim becerilerini başarılı bir şekilde kullanır. Bilgi ve deneyimlerini aktarır. Bilgiye ulaşmaya istekli bir şekilde ilerler. Sanat eserlerine, kültürel değerlere duyarlıdır.
Cesaretli	a) Yiğit ve mert b) Risk alan c) İnisiyatif alan ç) Öfkesini kontrol eden d) Destekleyici e) Girişimci	Cesur davranır ve zorluklarla yüzleşir. Yeni deneyim ve fırsatlar için risk alabilendir. Kendi başına hareket etme yeteneğine sahiptir, fikir üretebilir. Liderlik yapar. Olumsuz duygularını başkalarına zarar vermeden yönetir ve çatışmaları çözer. İnsanlara destek sağlar, yardım için çabalar. Gerekli durumlarda ilk adımı cesurca atar.
Estetik	a) Güzelliğe duyarlı b) Olgun c) Seçici ç) Zarif d) Ölçülü e) Sanatsal yeteneklerini bilen ve kullanan	Ahlaki değerlerle uyumlu bir şekilde estetik ve güzellik anlayışını oluşturur. Zorlukları olgunlukla karşılar. Etkili ve nitelikli sonuçlar için seçicidir. Zarif bir davranış ve iletişim tarzına sahiptir. Dengeli ve ölçülü bir şekilde davranır. Kendi sanatsal becerilerinin farkındadır, sanatsal ifadelerde bulunmada isteklidir.

İradeli	a) Kararlı ve iddialı b) Tutarlı c) İlkeli ç) Kendine güvenen d) Öfkesini kontrol eden e) Sorumluluk alan	Hedeflerine ulaşmak için kararlı ve iddialıdır. Farklı görevler ve öğrenmelerde tutarlıdır. İşlerde, görevlerde ahlaki kuralları temel alır, Kendine ve yeteneklerine güveni yüksektir, Zorlayıcı, stresli anlarda öfkesini kontrol eder. Çalışmaları ve görevlerinde sorumluluk alır.
Merhametli	a) Şefkatli b) Affedici c) İyiliksever ç) Yardımsever d) Paylaşımçı e) Sevecen	İnsanlara karşı şefkatlidir ve ihtiyaçlarına duyarlıdır. Hataları affedebilir, insanlara şans verir İyilik yapmaktan mutluluk duyar ve topluma faydalı olmak için çalışır. İhtiyaç sahiplerine yardım eder. Bilgiyi, kaynakları ve zamanını paylaşır. İnsanlarla olumlu ilişkiler kurar.
Sağlıklı	a) Sağlıklı beslenen b) Düzenli uyuyan ve dinlenen c) Düzenli spor ve egzersiz yapan ç) Temiz d) Bağımlılıktan kaçınan ve bağımlılıkla mücadele eden e) Manevi sağlığını koruyan	Yeterli ve dengeli beslenir. Yeterli uyku süresine özen gösterir. Fiziksel aktiviteleri yerine getirir. Kişisel temizlik kurallarına uyar, çevresini temiz ve düzenli tutar. Zararlı alışkanlıklardan kaçınır. Madde kullanımıyla ve bağımlılıkla mücadele eder. İçsel huzur için manevi değerlere önem verir, ruhsal gelişimine özen gösterir.
Sorgulayıcı	a) Meraklı b) Eleştirel düşünen c) Araştırmacı ç) Esnek d) İş birliği yapabilen e) Problem çözen	Öğrenme sürecine merakla yaklaşır. Bilgi ve meseleleri değişik referans kaynaklarıyla değerlendirir. Araştırma yapmaya isteklidir. Değişen koşullara, yeni fikirlere uyum sağlar. Grup çalışmalarına katkı sağlar. Karşılaştığı problemleri tanımlar, çözümler.
Üretken	a) Hayal ve hedefleri olan b) Çalışkan c) Öğrenmeye istekli ç) Azimli ve sabırlı d) İletişime ve dayanışmaya açık e) Yaratıcı	Ülkesi ve geleceğiyle ilgili hayal kurar, hedefler belirler. Öğrenme sürecine aktiftir ve emek harcar. Hayat boyu öğrenir, öğrenme fırsatlarını arar. Hedefleri için azimle çalışır, sabırlıdır. Etkili iletişim kurar, bir ekibin parçası olur. Yenilikçi çözümler geliştirir.

Vatansever	a) Bayrağını seven	Bayrağına ve millî sembollere saygı gösterir.
	b) Türkçeye sahip çıkan	Türkçeye hâkimdir; güzel yazar, güzel konuşur ve dilini geliştirir.
	c) Vatanını, milletini seven ve savunan	Vatanını, milletini sevgi ve bağlılıkla savunur
	ç) Gelişmiş bir devlet bilicine sahip olan	Devletin millet için anlamını bilir.
	d) Ülke çıkarlarını üstün tutan	Millî çıkarları ön planda tutar ve ülkesinin kalkınmasına katkı sağlamaya çalışır.
	e) Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilen	Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilir ve topluma karşı sorumluluğunu yerine getirir.
	f) Millî kültürüne ve manevi değerlerine bağlı	Kültürel ve manevi değerlerine bağlıdır. Bunları gelecek nesillere aktarmak ister.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programı Ortak Metni (MEB, 2024:8-10)

Sonraki süreçte Yusuf Has Hacıb tarafından yazılan “Kutadgu Bilig” adlı eser ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve ölçüt olarak belirlenen öğrenci profillerinin adıyla, bileşenleriyle ve içeriğiyle örtüşen beyitlerin tespit edilmesine özen gösterilmiştir. Tespit edilen beyitler daha sonrasında tekrar değerlendirilmiş ve belirlenen ölçütlerle daha yakın olanlar seçilmiştir. Sonrasında ise nitel araştırmalar, tümevarımsal bir yaklaşım benimseyerek verileri kodlama, temalara ayırma ve yorumlama süreçlerinden geçirme özelliğine sahip olduğu için (Patton, 2015, s. 12) her bir öğrenci profili ile birlikte bu profilin bileşenlerinin özelliklerini içeren beyitlerin numaraları tablo halinde düzenlenmiştir. Bileşenlerin özelliklerini içeren beyitler ard arda ise araya (-) işareti konulmuş bütün beyit numaraları yazılmamıştır. Beyit numaralarının tabloda yer almasının nedeni çalışmanın kanıtlanabilirliğini arttırabilmeye yöneliktir. Araştırmanın aktarılabilirliğini ve doğrulanabilirliğini (Lincoln ve Guba, 1985, s. 289) sağlamak amacıyla “Kutadgu Bilig” adlı eserden elde verilerin bir kısmı değişime uğramadan doğrudan beyitler halinde sunulmuştur. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği için ise farklı alan uzmanlarının görüşüne başvurulmuş ve ortak alınan kararlarla birlikte bulguların son hali oluşturulmuştur. Ayrıca “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programı Ortak Metni” “ÖPOM” şeklinde kısaltılarak bulgularda yer almıştır.

3. Bulgular

3.1. ÖPOM ahlaklı öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig'in beyitlerinde yer alan ahlaklı insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 2. ÖPOM ahlaklı öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
	a) Adil	37,291,454,705,800-804,812-818,942,1039,1041,1368,1374,1395,1435,1436,1451,1770,2133,2171,2403,3192,3266,3267,3461-3465,5241-5245,5565,5583,5765, 5887, 6588,6589
	b) Başkalarının haklarına saygı duyan	1284,1315,1327,1395,1575,1770,2403,2473,2498,2953,2955,2972,4144,4527-4534,5197, 5565,5583
Ahlaklı	c)Tabiata ve toplumsal sorunlara duyarlı	151,411,413,543,567,4144,5200-5204,6100
	ç) Güvenilir	34,41,42,278,424,593,603,605,609,619,762,1300,1358,1359, 1722-1725,1850,1944,2036, 2039, 2084,2199,2466, 2585,2607,2675,2676,2683,2689-2692,2737,2738,2744,2750,2849-2852,2859,2872,2891,2926,3063,3128,4120, 5620,5621
	d) Saygılı	43,104,105,107,148,149,152,154,159,160,162,205,215,216,218,224, 264,289,304,305,326,347,407,547,552,577,582,703,706,1437,1504, 1505,1662,1694,1695,1702-1706,2006,2072,2077,2078,2229-2233,2295,2469,2579,4111,4112,4116,4150,4152-4154,4281,4411,4996,6102
	e) Doğru	36,91,93,103,108,116,123,217,218,224,230,252,256,268,269,281285,191,297,304,326,355,360,382,383,393,407,424,463,464,465,533-537,567,585,590,600,607,618,704,707,709,727,762,800,805-809,819,821,822,826-848,860-865,869,921,1278,1282,1289,1290-1294,1253,1254,1300,1305,1309,1355,1358,1359,1369,1373,1377,1379, 1416,1463,1464,1490,1505,1508,1606,1659-1669,1689,1690,1716-1725,1729,1730,1743,1746-1750,1753,1759,1761,1850,1864-1866,1881,1963,1981,1982,2005-2007, 2010, 2017,2038,2110-2145,2186,2187,2201,2204,2209-2212,2234-2238,2437,2438,2441,2637,2744,2756,2759, 2760, 2762,2788,2789,2792,2828,2862-2865,2899,2891-2897-2899,2901,3063,3128,3246,3504,4028,4052,4117,4122,4145,4155,4282-4285,4288,4295,4352,4407,4409,4412,4500,4994,5078,5079,5086,5170,5172,5195,5204,5208,5210,5285-5289,5506,5600,5601,6094,6102, 6104, 6356
	f) Dürüst	42,43,51,281,407,409,597,615,814,828,848,862,863,868,1289,1687,1718,1722,1726,1752,1759,1856,1866,1902, 2010,2211, 2187,2506,2531,2607,2622,2675,2676,2744,2744,2753,2757,2812,2828-2831,2859,3128,3504,4036,4121,4130,4288,4301-4303,5079,5084,5170-5173,5209, 5210,5506,5597

Tablo 2 incelendiğinde eserde, ahlaki değerlerin sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Toplumsal bir düzen için adil, başkalarının haklarına saygılı, tabiata ve yaşanan toplumsal sorunlara duyarlı, doğru, güvenilir ve dürüst bir hakana ve hakanın himayesinde çalışan yöneticilere ihtiyaç duyulmaktadır. ÖPOM'un arzu ettiği ahlaklı kişi bileşenlerinden olan adil olmaya yönelik, “*Bütün erdemi herkesten üstün olmalı, Halka karşı adaletli davranmalı (2171), Kendine kalıcı bir beylik istiyorsan eğer, Adil ol ve halkın güçlüğüünü gider (1435), Adaletli ol, buna çabala, zorbalık yapma, ... (1451)*”; başkalarının haklarına yönelik “*Eğer ölen varsa saygıyla kaldır, Oğlu, kızı varsa onlara haklarını ver (2403), Nice bey hakkı varsa kullar üzerinde, Yine kul hakkı da yok mu, beyler üzerinde (2953)*”; toplumsal sorunlara duyarlılığa yönelik; “*Kişilerin seçkini bak insanları kurtarır, Onların sevinci için sevgili canını feda eder (6100) Eğer hacib olursan rüşvet alma, Yoksul, dul ve yetimlerin isteklerini dinle (4144)*”; güvenilirliğe yönelik, “*Tam doğru, güvenilir birini bulursa beyler, Kendileri erince kavuşur, mutlulukla yaşarlar (3128), ... İli, halkı ona bakıp güvenmeli (2084), Güvenilir kişiye açmalı sözü, Güvenilir kişi söylediğinde tutmalı sözü (5621)*”; saygılı olmaya yönelik “*Saygıyla eğildi, hakana sözünü açtı, Güzel sözleriyle kendini sevdirdi (582), Oturduğun zaman yerini bil, Kişileri incitme, nazik ol (4112), Senden büyük biri sözünü söylerken, Konuşmayı bırakıp onu dinlemelisin (4116)*”; doğruluğa yönelik, “*Kuta ermek için doğruluk gerekir, İnsanlık doğruluğun tam adıdır (865), Ender bulunan insan değil, insanlıktır, Az olan insan değil, doğruluktur (866), ..., Doğru ol, mutlulukla, huzurla yaşa (4295)*”; dürüstlüğe yönelik, “*Ey bey, işini iş bilene ver, Yararlı, doğru ve dürüst olana ver (1759), Yeryüzünde gezip dolaşan pek çok kişi var, Benim için en değerli olan, dürüst insandır (868)*” gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.2. ÖPOM bilge öğrenci profili ve bileşenleri ile Kutadgu Bilig'in beyitlerinde yer alan bilge insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 3. ÖPOM bilge öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
Bilge	a) Bağımsız ve özgür düşünen	154,155,170,202,217,218,224, 278,284,285,301,327,1301,1956,1989, 2453,2638,6605
	b) Belagat sahibi	162-190,209,210,270,272,274,275, 410,457,470,515,531,547,584, 886,887,972,973,977-979,984-994,998-1028,2010,2012,2363,2440, 2505,2628-2631,2636,2642,2660-2662,2666,2693,2702,2714,2715, 2736,5902,5903
	c) Bilgilerini paylaştan	35,36,37,162,163,178,187,192,214,254,287,288,317,422,427,470, 472,497,501,527,528,595,762,971,974,1221,1226-1228,1253-1255, 1488,1489,2706,3246,3928-3931,4352
	ç) İlme ulaşan	57,58,114,147,148,150,152,154,155,156,160,161,162,179,201,203, 207-212,215,216,218,219,219-224, 251,252,254,255,260,261,263, 264,265,278,281,287,288,289,291,297,299, 300,301,302,303,304,310-314,321,326,356,387,398,408, 410,416,463, 469,470,472,473,527, 555,563,762,777,778,820, 969-975,1001,1228,1253,1385,1493,1680, 1679,1683,1700,1701, 1709-1715,1727, 1775,1781,1814,1818-1831, 1841-1846,1850,1954-1958,1964-1968, 1971,1972,1989,1994,1995, 2164-2169,2185,2189,2218-2227,2448-2451,2469,2473,2482,2474, 2597-2606,2624-2627,2643,2646,2704,2713,2719,3168,3169,3467, 4013,4014,4346,4464,5171, 5238,5252,5253,6425-6429,6611,6356, 6605
	d) Estetik duyarlılık sahibi	125-143

Tablo 3 incelendiğinde eserde, bilgelik değerine yer verildiği görülmektedir. Nitekim esere göre bilgelik, bilgiye dayalı doğru kararlar alabilme, dünyayı anlamlandırmaya çalışma ve özgür düşünebilme yeteneğidir. Bilge kişi, geçmişin deneyimlerinden ve öğretilerinden faydalanarak yeni bilgilerin peşinden koşmalıdır. Oluşturduğu bilgiyi doğru bir iletişim becerisiyle insanlara aktarabilmelidir. Bilge insan, doğru ve erdemli bilgiyi arzu eden ve elde ettiği bilgileri tevazu ile paylaşan kişidir. Mutluluk veren bilgi arzu edilen bilgidir. Bilginin oluşumu ise doğuştan değil sonradandır. İnsan doğuştan bir akla sahiptir ancak zihni boş olarak dünyaya gelir. Önemli olan zamanla bu zihni bilgiyle ve erdemlerle doldurabilmektir. *“Bilgisiz doğar insan, sonradan öğrenir; Bilgi edinince işinde başarılı olur (1680), Akıldan başka bütün erdemleri, İnsan öğrenir ve böylece gelişir bilgisi (1683).* ÖPOM'un arzu ettiği bilge kişi bileşenlerinden olan bağımsız ve özgür düşünceye yönelik,

“Akıllı olmalı işinde, uyanık ve anlayışlı, İnsan uyanıklıkla içinde tutturur boyayı (2453), Ne der işit bilginin değerini bilen, Görmüş geçirmiş ve çok gezmiş insan (1955)”; belagat sahibi bilgelere yönelik, “Bu Ay-Töldü dedi: Sözüün yararı ulu, Yerine düşürürse yüceltir kulu (1001), Doğru söyleyecekse dilin kımıldasın, Sözüün eğriyse onu gizlemelisin (1026), Kişiyi dil yüceltir, mutluluk verir, Kişiyi dil ucuzlatır, başım götürür (163)”; bilgiyi paylaşanlara yönelik, “Dileğim söz söylemek ey bilge, Benden sonra geleceklere (192), Bilgili bilgisini ortaya çıkarmazsa, Aydınlatmaz bilgisi yıllarca dursa (214)”; ilime ulaşanlara yönelik “Bütün iyilikler bilgiden gelir, Bilgiyle göğşe bile yol bulunur (208), Bilgili, akıllı, büyük ilci beylerin, Her iki dünyada yüksektir yerleri (1972), Her iki dünyayı da elde eden kişi mutludur, Ve bütün mutlulukların başında bulunur (1973)” gibi özelliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.3. ÖPOM cesaretli öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig’in beyitlerinde yer alan cesaretli insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 4. ÖPOM cesaretli öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
Cesaretli	a) Yiğit ve mert	52,57,217,230,257,283,284,291,317,409,505,566,595,849,934, 1949-1952,1964,2043-2045,2049,2085,2168,2235,2271-2299, 2310-2318-2416,2441,2640,2664,2705,2721,3035-3049,4013, 5904,5905,6106
	b) Risk alan	485,636,750,912,4269
	c) İnisiyatif alan	45,181,254,300,301,422,442,446,448,466,467,468,485,537,636,1310,2019-2022,2029,2192,2275,2276
	ç)Öfkesini kontrol eden	322,1414,1453,2274,2518
	d)Destekleyici	35,36,37,38,39,55,58,106,117,149,178,226,227,336,427,428,468, 469,590,592,595,602,610,636,763,858, 886,1218-1222,1228, 1355, 1504,1507,1607,1633,1642,1764,1799,1877,2050,2053,2274,2276, 2706,4141, 4234,6096
	e) Girişimci	255,299,300,422,448,467,513,516,517,528,541,580,590,610,919, 2237,2638,5209,

Tablo 4’e bakıldığında eserde, cesaretilik değerine yönelik beyitlerin yer aldığı görülmektedir. Eserde yöneticinin ve halkın cesaretli, yiğit ve mert olması gerektiği ve gerekli durumlarda cesurca adımlarlar atması gerektiği vurgulanır. Ayrıca cesur bir şekilde riskleri alabilen, gerektiğinde inisiyatifler alarak insanlara liderlik eden, süreç içerisinde öfkesini yöneten ve karşısındakine destek olabilen erdemli insanlar tasvir edilir. ÖPOM’un arzu ettiği cesur kişi bileşenlerinden olan yiğit ve mert kişiliğe yönelik, “Ne

iyi demiş cesur, yiğit er, Yiğitler sıkı düğümleri çözer (283), Eli açıklık gümüş dağıtmak değildir, Eli açıklık canını halk için feda etmektir (6106), Hangi beyin etrafında toplanırsa cesur askerler, O dünyaya sahipkuran bir bey olur (3007)”; risk alabilene yönelik, “Açıkça söyledim sözlerimi, şimdi bana inan, Bırakmak istersen bırak, tutmak istersen tut (750)”; inisiyatif alabilene yönelik, “Uyanıklık ve önlem hep övülmüştür, İhmal yüzünden bin tümen insan ölmüştür (442), Sakıman kişi her işte önlem alır, Yararsıza yaklaşmaz, işin zamanını bilir (2192)”; öfkesini kontrol edene yönelik, “Akıllı kişi öfkeyi kendinden uzaklaştırır, Bilgili bey öfkelenmez, iyi ad alır (322)”; destekleyiciye yönelik, “Hizmetini artırdı günden güne, Yüceltti bakan onu gün geçtikçe (610), Kimi tutarsa beyler kendine yakın, Herkes ona yakınlık gösterir, görün bakın (605)”; girişimciye yönelik, “Eline aldığı işi bilip işlemiş, Bilgiyle iş görüp halkı yönetmiş (255), Seni görsün, bilsin, işitsin sözünü, Kendin söyle ne istediğini (513), Nice zorluk çekse iyi kişi, Pişman olmaz yarın düzelir işi (919)” gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.4. ÖPOM estetik öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig’in beyitlerinde yer alan estetik insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 5. ÖPOM estetik öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
Estetik	a) Güzelliğe duyarlı	91,97,98,118,531,537,594,603,604,675,831,902,2212-2216, 2458- 2460,2663,2854,2923,4047,4500
	b) Olgun	38,40,159,330,491,581,1446,1856,6343,6344
	c) Seçici	55,108,193,328,329,1314,1315,1324,1856,1963, 2005, 4041,
	ç) Zarif	43,107,149,162-190,230,270,274,507,515,522,531,537,547, 582,603,604,1311,1695,1696,1852,2072,2229-2231, 2405,2408, 2475,2476,2642,2660,4111,4112,43314349,4 350,4594,5210, 5223,6095
	d) Ölçülü	146,230,299,305,317,707,708,1312,1718,1777,1837, 3881,4041,4331,4332,6141-6145
	e) Sanatsal yeteneklerini bilen	125-143

Tablo 5 incelendiğinde eserde estetik değerine yönelik beyitlere yer verildiği görülmektedir. Eserde ahlaki değerlerle uyumlu bir güzellik anlayışı benimsenir. Erdemli insanlar zorlukları olgunlukla karşılayan, karar alırken ve uygularken seçici, zarif ve ölçülü olan bir yapıya sahiptir. ÖPOM’un arzu ettiği estetik değerine sahip kişi bileşenlerinden olan güzellik yöneltik, “Yüzünün,

görünümlünün güzelliği onu sevdire; Girip çıkarken yiğit tavrı yaraşır (2459), Güzeli kişinin tavrı da güzel olur; Tavrı güzel olanın ile yararı dokunur (2212)”; olgunluğa yönelik, “Böylece tam ve sağlam olur işi, Bilgili kişiler pişmiş yer aş (330), Kaygı ve düşünce seni ne kadar bunaltsa da, Yine gülersin bir gün, gözün ne kadar ağlasa da (6343)”; seçiciliğe yönelik, “Nice bulanık işi el sürünce süzer; Nice ters düşümü bakınca çözer (1856)”; zarif olmaya yönelik, “Kimin sözü halk içinde geçerli ise, O tath dilli ve alçak gönüllü olmalıdır (547), Güler yüzle, tath sözle tavrını iyi tut, Oluverir zaman, geliverir kut (6095)”; ölçülü olmaya yönelik, “Akıllının işi tümüyle ölçülüdür, Bilgisizin tüm işi gelişigüzeldir (1777), Çok söz söyleme, serin tut kendini, Çok söylenen sözün kalmaz değeri (4332)”; sanatsal yeteneğe yönelik, “Tarattı dilediği gibi bütün evreni, Dünya için aydınlattı güneşi, ayı (125), Mavi göğü yarattı üstünde yıldızla, Karanlık geceyi yarattı, aydınlık gündüzle (127)” gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.5. ÖPOM iradeli öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig’in beyitlerinde yer alan iradeli insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 6. ÖPOM iradeli öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
İradeli	a) Kararlı ve iddialı	162,230,414,548,617,632,633,715,716,758,1318, 2480, 4193,4588-4592,6133
	b) Tutarlı	172,175,197,555,617,618,705,837,838,1777,6118-6121
	c) İlkeli	305,325,548,758,759,884,1026,1311,2000,3447,3449
	ç) Kendine güvenen	155,197,198,299,527,529,610,617,673,682,1038,2641
	d) Öfkesini kontrol eden	324,332,334,335,342,778-781,783,790,850,1317,1414,1415,1453, 2061,4292,6097,6354,6355
	e) Sorumluluk alan	38,39,40,106,255,448,465,528,529,543,600,607,608,610,70 8,763, 839,858,1325,1606,1609,2641,2833,3457, 3503,

Tablo 6 incelendiğinde irade değerine eserde yer verildiği görülmektedir. Eser iradeli insanın hedeflerine ulaşmak için göstermesi gereken kararlılığı ve kendine olan güven duygusunun önemini vurgular. İradeli bir insan, ilkeli bir şekilde çaba göstermeli ve üstüne düşen sorumluluğu yerine getirebilmelidir. ÖPOM’un arzu ettiği iradeli kişinin bileşenlerinden olan kararlı ve iddialı olmaya yönelik, “Yanlışlıkların başında acelecilik vardır; Bütün iyi işler sakın yapılanlardır (633), Sana beylik, ululuk gelirse, Kendini küçük tut, ak saçlı olana dek bu ululuk içinde (552)”; tutarlılığa yönelik, “Az ve yerinde söylenmeli

söz, *Bin söz düğümünü bu bir sözle çöz (172), Dengeli tutmalı derilmiş malını, Düzenlemeli yolunu, eylemini, tavrını (705)*”; ilkeli olmaya yönelik, *“İyi tavırla ılımlı olmak gerek, Ay gün de doğsa beyin uyumlu olması gerek (325), Arzularına ulaşmak için gücü olsa bile, Kendini tutar, hâkim olur eline, diline (3447)*”; kendine güvenen bireye yönelik, *“Taradılışım yumuşak, bakarsan yaşım küçük, Beylere, büyüklere bendendir geçit (674), Huzur bendedir, zahmet benden kaçır, Sevinç bendedir, üzüntü benimle yolunu sağlar (677)*”; öfkesini kontrol eden kişiye yönelik, *“Öfkelenen de serin tut kendini, Yarın sevinir sabırlı kişi (1317), Hevesini bastır, öfken gelirse engel ol, Bedeninin, özüniün eğri yola gitmesine engel ol (6097)*”; sorumluluk almaya yönelik; *“Hangi iş insan emeğiyle yapılırsa, Sevilir o iş tüm insanlarca (2839), Müslümanların işini yap, sıkıntılarını gider, Allah sana cenneti verir, başkışe yerin olur (3503)”* gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.6. ÖPOM merhametli öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig’in beyitlerinde yer alan merhametli insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 7. ÖPOM merhametli öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
Merhametli	a) Şefkatli	55,496,663,665,703,1110,3246,3272,4464,4777,5904,5197,6089,6102
	b) Affedici	798,1231,2170,3458
	c) İyiliksever	151,183,226,227,228,232,236,249,253,345,349,456,457,502,549, 551,856,857,872-898,899-906,907-937,939,940,1254,1255,1296,1315,1330,1333,1367,1368,1416,1455,1636-1640,1659,1778,1785,1786,1789,1797,1873-1876,1965,2160,2163,2304-2309,2438, 2439,3263,3264,3272,3507-3511,3928-3935,4256,-4258,4308, 4354,5086-5091,5092,5224,5225,5237,5249,5608,5765,5832,5922-5924,6088
	ç)Yardımsever	38,39,58,104,257,411,457,494,525,567,856-858,1112,1189,1192, 1243,1328,1402,1469,1564,1636,1731,1964,1965,1979,2170, 2411, 2439,2473,2532,2800,3245-3248,3262,3271,3259,3261,3445,3446, 4219,4222,4279, 4469-4474,5161,5245-5247,5513,6105,
	d) Paylaşımçı	35,36,37,39,56,58,257,503,592,596,602,864,934,949,950,1112, 1189,1192-1194,1328,1402,1672,1673,1731,1786,1852,1964,1979, 2049,2053,2169,2411,2800,3246,3406, 4649,5904, 6092,6099,6105
	e) Sevecen	53,55,117,123,336,464,496,500,532,533,536,537,581,582,603 ,663, 665,717,1327,1632,1854,1896-1902,1943-1947,2072,2073,2229, 2405,2408,2440,2475,2476,2479,2665,2758,2867,4222,4280,4331, 6095,6103

Tablo 7 incelendiğinde merhamet değerine eserde yer verildiği görülmektedir. Eserde merhamet, bir insanın başkalarına karşı duyduğu şefkat, anlayış ve affedicilik olarak nitelendirilir, “*Yararlı kişidir insanların seçkini, Merhametli kişidir halkın saygı gösterdiği (6102)*”. Merhametli kişi, diğer insanların acılarını, sıkıntıları, dertlerini ve zorluklarını hissedendir. İnsanlara iyilik ve yardım etmek için uğraşır, “*Merhametli değildir kendini koruyan, Merhametli olan, başkalarının iyiliğini isteyen (3933)*”. Başkalarına karşı merhametli ve duyarlı olmak, toplumsal barış ve huzur için önemli bir değer olarak görülür, “*Merhametli ol bütün halk üzerine, Töreye göre davran büyüğe, küçüğe (5197)*”. ÖPOM’un arzu ettiği merhametli kişinin bileşenlerinden olan şefkatliliğe yönelik, “*Dua etti hakan, açtı dilini, Şifa diledi Rab’dan, açtı elini (1110)*”; affediciliğe yönelik, “*O anda senin kusurunu geçıştirdim, Erdeminin dengince değer verdim (798), Gözü tok, sabırlı ve alçak gönüllü, Kusurları bağışlayıcı ve sakın tavırlı (2170)*”; iyilikseverliliğe yönelik, “*Yapabildiğin kadar iyilik yap, iyi ad dile, Özün bengi, adın diri olsun (5608), İyilik gerçekte tam doğruluktur, Yaşam iyiliğin ta kendisidir (5922), Yüce ol, dingin ol, doğru kişilikle, Erişsin elin bütün iyiliklere (1416)*”; yardımseverliliğe yönelik, “*Erdemli insan herkese yararlıdır, Bu erdemle insan dilek ve arzularına ulaşır (567), Hem eli açık, ilimli, hem de namuslu olmalı, Merhametli olup ilini gözetebilmeli (2169), Erat toplamalı, yığmalı, eli açık davranmalı, Yoksulu zenginleştirmeli, doyurmalı aç (5513)*”; paylaşımcılığa yönelik, “*Akıllı, bilgili ve anlayışlı bilgelere, Danışmak yararlıdır, ona ne şüphe (2706), Eli açık diye söylerler, nedir el açıklığı, Eli açık olan canını feda edip, öder insanın hakkını (6105)*”; sevecenliğe yönelik, “*Açık tutmalı yüzünü, gözünü güler yüzle, İnsanlara iyi davranmalı insanlık ile (2476), Sıcak yüzlüdür, herkese sevimli gelir, İnsanlara ondan yarar gelir (1854)*” gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.7. ÖPOM sağlıklı öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig'in beyitlerinde yer alan sağlıklı insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 8. ÖPOM sağlıklı öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
Sağlıklı	a) Sağlıklı beslenen	482,1125,1126,1302,2832,2833,2890,2892-2895,3574,3575, 3579,4132,4601,4613-4615,4622-4630,4641,4769,5301,5704, 5706,6535
	b) Düzenli uyuyan ve dinlenen	1506
	c) Düzenli spor ve egzersiz yapan	2635
	ç) Temiz	2105,2208,2217,2458-2461,2663,2845,2846,2854-2858,2903, 2917-2920,4109,4536,4645,4646,4648, 339,708,1334,1335,1338,1434,2091-2106,2649-2659,2730, 2764, 2765,4118,4273, 5263,5497,6540
	d) Bağımlılıktan kaçınan ve bağımlılıkla mücadele eden	117,156,1030-1033,1116-1120,1122-1124,1256-1260,1265-1272,1329,1370-1372,1380,1430,1440,1441,1969-1971,3243, 3248,3255,3771-3773,4128-4130,5981-5984,6254-6256,6370, 6371
	e) Manevi sağlığını koruyan	

Tablo 8 incelendiğinde sağlık değerine eserde yer verildiği görülmektedir. Eserde hem fiziksel hem de ruhsal ve zihinsel sağlık için öğütler verilir. ÖPOM'un arzu ettiği sağlıklı kişinin bileşenlerinden olan sağlıklı beslenenlere yönelik, *"Dikkat edersen iyi söylemiş hekimler, Yemeği az yiyen sağlıklı güler (4641), Hastalıksız, esenlikle yaşamak istersen, Az adlı otu ye, yaşa bey soyn (4642)"*; düzenli uyuyan ve dinlenenlere yönelik, *"Gece geç yat ama erkenden ayakta ol, Yataktan erken kalkan kutunu artırır (1506)"*; düzenli spor ve egzersiz yapanlara yönelik, *"İyi cirit oymalı ve ok atmalı, Yine kuşçuluk ve avcılıkta üstün olmalı (2635)"*; temizliğe yönelik, *"Erini barkını çok temiz tut ey alçak gönüllü, Bu sana devlet getirir ey açık elli (4536), Temiz olsun aşın içeceğin, tadıyla yensin, Arzuyla eller uzatılsın (4646)"*; bağımlılıktan kaçınan ve bağımlılıkla mücadele edenlere yönelik, *"İçki insanı bin günaha sürükler, Zinadan kaçır kut, yüziine tükürür (1338), Şarabın tadına alışırsa dünyaya beyleri, Acı olur il, gün ve halkın çekecekleri (2092), İçki içmemeli ve kendini tutmalı, Kendini tutan insan bulur mutluluğu (2764)"*; manevi sağlığını koruyanlara yönelik, *"Bak yiyeceği olmayan yoksul insanlar mutludur, Var olanı yeterli görüp, gönül zenginliğiyle yaşar (6370), Kişi hastalanır, bütün günahları dökülür, Ey yiğit, günahlarını döken kişi kurtulur (5982)"* gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.8. ÖPOM sorgulayıcı öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig'in beyitlerinde yer alan sorgulayıcı insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 9. ÖPOM sorgulayıcı öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
Sorgulayıcı	a) Meraklı	254,414,979
	b) Eleştirel düşünen	1316,3076,
	c) Araştırmacı	261,544,686,1492,1678,1818
	ç) Esnek	329,485,686,687,688,2064,2066
	d) İş birliği yapabilen	254,427,422,440,608,936
	e) Problem çözen	150,221,283,327,346,811,1989,2218,2633,2648,2772,3168

Tablo 9 incelendiğinde sorgulayıcı insan niteliklerine eserde yer verildiği görülmektedir. Eserdeki sorgulayıcı insan meraklı ve araştırmacıdır, aklını ve mantığını kullanarak problemleri çözebilir. ÖPOM'un arzu ettiği sorgulayıcı kişinin bileşenlerinden olan meraklı olmaya yönelik, "*Bilgiye yakın duran büyük bey olmuş, Bilgiliyi kendisine yakın tutmuş (254), Eline aldığı işi bilip işlemiş, Bilgiyle iş görüp halkı yönetmiş (255)*"; eleştirel düşünenlere yönelik; "*Kime devlet gelirse güçlü olur, onun eli, Bütün eğrisi doğru, sözü olur bilgi (3075), Dünya filozofunun mal varlığı olmasa, Nice düzgün konuşsa da kösteklidir dili (3076)*" araştırmacı yapıya yönelik, "*Ne der işit halkın başında olan, Her işini araştırarak yapan insan (544), Ne der işit yaşlanıp köklenmiş, Sınayıp, anlayıp, bilip söylemiş (1492), Anadan mı bilge doğar kişi, Yoksa öğrenir mi geçtikçe yaşı (1678)*"; esnek düşünceye yönelik; "*Ayrt eder, eler, seçebilirse, Her işinde gözünü keskin tutarsa (329), Kusur değil bak benim değişkenliğim, Ben hep yeni şeyleri seçerim (686)*"; işbirliği yapabilenlere yönelik, "*Arkadaşın iyiye ne istersen iste, Bir yol bulmak için iyi arkadaş gerekir sana (936), Gündüz kapıdakilerle durdu, gece nöbetçilerle, Çalıştı eksiksiz, içtenlikle (608)*"; problem çözenlere yönelik, "*Bilgiyle çözülür bütün ters düğümler, Bilgi bil, anlayışlı ol, akılla yaşa (3168), Soldan sağdan, hem önden arkadan bakar, Tüm işlerin çözümünü ve zamanını bilir (1857)*" gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.9. ÖPOM üretken öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig'in beyitlerinde yer alan üretken insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 10. ÖPOM üretken öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
Üretken	a) Hayal ve hedefleri olan	39,156,211,215,299,301,517,567,580,591,599,614,837,878, 1882, 1823,4366-4375,2632
	b) Çalışkan	106,156,254,284,327,414,434,528,541, 592,597,607,608,611-616, 763,837,906,1278,1602,1720-1772,1882, 1989,1971,2633,2761, 2770,2774-2786,4039 5503,5698
	c) Öğrenmeye istekli	155,156,214,215,837,839,840,1681-1983,1819,1824-1827, 1882
	ç) Azimli ve sabırlı	230,254,414,554-557,586-588,591,608, 616,617,631,636,837,903-905,1310,1315-1322,1820,1867,1868, 1988, 1996-1999,2170,2480, 2612,3881
	d) İletişime ve dayanışmaya açık	106,221,424,428,547,567,584,592,837, 1704,1706,1878,1879,1911-1916,2608,2660-2662
	e) Yaratıcı	221,254,303,304,410,439,440,1840,1841, 1868,1989,1990, 2631,2637,2441,2454,2482,2632,2634,2761,5937

Tablo 10 incelendiğinde üretken insan niteliklerine eserde yer verildiği görülmektedir. Eserde üretkenlik, hayal ve hedefleri olan sabırlı ve azimli insanların verimli bir şekilde çalışması, yaratıcılığını kullanarak toplumuna faydalı işler yapması olarak nitelendirilir. ÖPOM'un arzu ettiği üretken kişinin bileşenlerinden olan hayal ve hedefleri olanlara yönelik; “*Kişi ne denli iyi ve yakın olsa da, Düşün, kendinden daha yakın olabilir mi (517), Erdemli insan herkese yararlıdır; Bu erdemle insan dilek ve arzularına ulaşır (567)*”; çalışkanlığa yönelik, “*Çalışmayla insan isteğine ulaşır; Yararsız insan eşiğe yaraşır (614), Dürüst ol, çalış bugünden sonra, Çalışma hakkını bey öder çalışana (597), Çalışmam gerek yarınki işimin, Ey zeki, istediğim gibi olması için (5698)*”; öğrenmeye istekli olmaya yönelik, “*Anlayışlı anlar, bilgili bilir, Bilen, anlayan dileğine erişir (155), Günden güne olgunlaşır, gelişir, Neyi öğrenmek isterse bilir, öğrenir (1819)*”; azimli ve sabırlı olmaya yönelik, “*Sen biraz sabret, her işin zamanı var, Zamanı gelince açılır kilitli kapılar (554), Sözünü düşünerek söyle, acele etme, sabırlı ol sen, Acele söylenen söz pişman eder yarın (3881), Sabırlı olmalı ve tutabilmeli kendini, Gözünü iyi gözetmeli ve sakınmalı dilini (2480)*”; iletişime ve dayanışmaya açıklılığa yönelik, “*Sana yararı olmasını istersen, Beri gel, hizmet et, gönül ver, ısın (106) Yine ne iyi söylemiş bilgili sözünü, Bilgili sözü dikkat edersen ipekli kumaş gibi (555), İyi kabul görür hoşsohbet kişi, Sözde usta olursa başarır her işi (2661)*”; yaratıcılığa yönelik, “*Elçinin sözü anlaması*

gerekir, olmalı hazırcevap, Sorulan soruya verebilmek için doğru cevap (2648), Karanlık evdir kişinin bedeni, Akıl, meşale gibi aydınlatır onu (1840)” gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

3.10. ÖPOM vatansever öğrenci profilindeki bileşenler ile Kutadgu Bilig’in beyitlerinde yer alan vatansever insan niteliklerinin karşılaştırılması

Tablo 11. ÖPOM vatansever öğrenci profili bileşenleri ile Kutadgu Bilig eserinin beyitlerinin karşılaştırılması

Öğrenci profili	Bileşeni	Beyit numaraları
Vatansever	a) Bayrağını seven	-
	b) Türkçeye sahip çıkan	33,57,73,74,75 / 273,319,667,880,1798,1826, 6617
	c) Vatanını, milletini seven ve savunan	453,543,941,1367,1436,1460,2136,2145,2160,1261
	ç) Gelişmiş bir devlet bilicine sahip olan	217,218,224,286,454,545,1780-1785,1968,2033,2037,2164, 2165,2128,2490,3108,5197, 5495
	d) Ülke çıkarlarını üstün tutan	286,291,411,449,455,552,599,1041,1374,1436, 1456,1458-1461,1686,1771,1772,1785, 1876,2019,2020,2033,2034,2036, 2058,2128,2133-2140,3108, 3112,5197,5355-5358,5498,5542-5551,5903,6098,6141-6145
	e) Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilen	54,89,286,2128,5197,5576
	f) Millî kültürüne ve manevî değerlerine bağlı	546,651,756,899,2007,2010,2017, 2032,2111,2190,2474,2490,2752,2869,3108,3248,3503, 3997,3998,4001,4014,4015,4018,4026, 4038,4043,4153,4154,4309,4595,4603-4606,4991, 5197, 6394,6395,6408, 5488-5491,5765

Tablo 11 incelendiğinde vatansever insan niteliklerine eserde yer verildiği görülmektedir. Eserin yazıldığı dönemde bilim ve edebiyat dili Arapça ve Farsça iken, Kutadgu Bilig’in Türkçe yazılması, yazarın ana diline duyduğu bağlılığını ortaya koymaktadır. Bu durumu eserde “*Ey bu kitabı makbul bulan, Türk dilinde böyle bir eser gördün mü (33), Arapça ve Farsça kitaplar çoktur, Bizim dilimizce bütün hikmetleri toplayan budur (73), Bu Türkçe koşukları yazdım sana, Okurken unutma dua kıl bana (75), Buna benzer bir Türkçe atasözü var, Dinle, anla ve bunu özüne al (880)*” şeklinde ifade etmektedir. ÖPOM’un arzu ettiği vatansever kişinin bileşenlerinden olan vatanını, milletini seven ve savunanlara yönelik, “*Devletin başına geçen kimse, Halkı yönetmeli iyi töreyle (545), Bütün halka karşı gönülden ve içten ol, İyilik yap sen iyilik bul (2160)*”; gelişmiş bir devlet bilicine sahip olanlara yönelik, “*Dünyayı elde tutmak için anlayış gerek, Halka hâkim olmak için akıl gerek, bir de yürek (217), Akıllıya gelirse eğer beylik, İli huzur bulur, bu söze inan (1781), İle uzun süre egemen*

olmak istersen ey bilge, Yasayı doğru yürütüp halkını korumalısın (2033)”; ülke çıkarlarını üstün tutan, “Öncesiz Allah’a şimdi çokça şükretmeliyim, Halkın hakkı olan iyi yasaları yapmalıyım (1686), Kaldırdı halkın üstündeki güçlük ve baskıyı, Giderdi kendi yararsız tavırlarını (1771), Kendine yararlı olma, halka yararlı ol, Halka yük yükleme, kendin yükçü ol (6098), Bu malı elde etmenin gereği halkın zengin olmasıdır, Halkın zenginliği için doğru yasalar konulmalıdır (2058)”; vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilenlere yönelik, “Siyasetle bey düzenler ili, yasayı, Halk bu siyasete göre düzenler tavrını (2128), Bir diğeri doğru yasa yap halkına, İzin verme birinin diğerini zorlamasına (5576)”; millî kültürüne ve manevi değerlerine bağlılığa yönelik, “Günahıtan sakınan biri olmalı, din sahibi, arı, İlin halkı ondan yana emin olmalı (2190), Müslüman kardeşi Müslüman kardeş, Ziyaret eder ey gönlüme eş (4991), Müslümanların işini yap, sıkıntılarını gider, Allah sana cenneti verir, başköşe yerin olur (3503)” gibi niteliklerin eserde yer aldığı görülmektedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Mevcut çalışma Yusuf Has Hacib’in “Kutadgu Bilig” adlı eseri ile “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programı Ortak Metni (2024)” içerisinde yer alan “Yetkin ve Erdemli İnsan” niteliklerini karşılaştırarak analiz etmeyi amaçlamıştır. Yapılan analizler sonrasında her iki veri kaynağında da ahlaklı birey adaletli, başkalarının haklarına saygılı, tabiata ve yaşanan toplumsal sorunlara duyarlı, doğru, güvenilir, saygılı ve dürüst olmalıdır. Bilge insan aklını kullanarak bilginin peşinden koşmalı, mücadele etmeli, kendine ait düşüncelerini oluşturabilmeli ve elde ettiği bilgileri en doğru söz sanatlarıyla ve doğru bir iletişimle karşısına aktarabilmelidir. Toplumdaki bireyler yiğit, mert ve cömert olabilmeli, yeni fırsatların ve deneyimlerin peşinden gidebilmeli, cesur adımlar atabilmeli, kendi kararlarını alıp insanlara liderlik yapabilmeli, karşındakine destekleyici olmalı ve süreç içerisinde karşılaşacağı zorluklar karşısında öfkesini kontrol edebilmelidir. Hedeflerine ulaşabilmek için iradesini kullanabilmeli, kendine güvenmeli, kararlı, tutarlı ve ilkeli olmalı ve üzerine düşen sorumlulukları yerine getirebilmelidir. İnsanlar, Allah’ın kullarından en çok arzu ettiği merhamet duygusuna sahip olabilmeli, şefkatli ve affedici olmalı, iyiliği bir yaşam haline dönüştürmeli, insanlara güler yüzlü bir şekilde alçakgönüllü ve cömert bir şekilde yardım etmelidir. İnsanlar zorlukları olgunlukla karşılamalı, kararlar alırken seçici olmalı ve ölçülü olmalıdır. İnsanların ülkesi ve geleceği için hayalleri ve hedefleri olmalı ve bunu gerçekleştirebilmek için azimli, sabırlı, öğrenmeye istekli ve çalışkan olmalıdır. Yaratıcı olup sorunlara karşı yeni fikirler üretebilmelidir. Bilgileri elde edebilmek için meraklı olmalı, sorunları anlayabilmek için araştırmalar yapmalı, problemleri en iyisi şekilde analiz edip çözüm yollarına ulaşabilmeyi

amaçlamalıdır. Yaşamında hedeflerine ulaşabilmek için sağlığına dikkat etmeli, temiz ve titiz olmalıdır. Vatanını, bayrağını, Türkçe dilini sahiplenip korumalıdır. Vatanını sevmeli, ülkenin çıkarlarını her şeyden üstün tutmalı ve ülkesine gönülden hizmet etmelidir. Örf, adet ve töresine sahip çıkmalı, milli kültürüne ve değerlerine bağlı olmalıdır. Belirtilen özelliklere sahip olan insanlar yetkin ve erdemli insanlardır. Farklılıklarına baktığımız zaman ise; *Kutadgu Bilig* daha çok yöneticiler ve devlet adamlarına yönelik erdemlerin kazanımlarından bahseder. Maarif modeli ise devlet içerisinde yer alan her bireyin çok yönlü gelişimine önem verir. *Kutadgu Bilig*'de dini ve ahlaki nedenlerden ötürü bireyin erdemli olması gerektiği vurgulanır. Maarif Modeli ise çağdaş eğitim çerçevesinde erdemli insanların yetiştirilmesi üzerinde durulur. *Kutadgu Bilig*, devleti ayakta tutacak yönetim anlayışına ve bireyin ahlaki boyuttaki karakter gelişimine dikkat eder. Maarif Modeli'nde ise çağımızın eğitimsel ihtiyaçları ön plandadır. Dolayısıyla Maarif Modeli'nde eleştirel ve yaratıcı düşünme, çevresel ve küresel farkındalık, sürdürülebilirlik ve yaşam boyu öğrenme gibi çağdaş kavramlar daha baskındır.

Sonuç olarak, on birinci yüzyılda yazılan ve Türk-İslam medeniyetinin en önemli eserlerinden olan Kutadgu Bilig ile günümüzde eğitim programlarını belirleyen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (2024), bireylerin yetkin ve erdemli olması konusunda ortak bir düşünceye sahip olduğu tespit edilmiştir. “Ahlaklılık, erdemlilik, adaletlilik, merhametlilik, bilgelik, iyilik, mertlik ve yiğitlik, cömertlik, mütevazilik, destekleyicilik, paylaşımcılık, mutluluk, yardımseverlik, iyilikseverlik, temizlik, ölçülülük, güvenilirlik, liderlik, vatanseverlik, kültüre bağlılık” gibi öğeler geçmişten günümüze kadar gelen ve bizi biz yapan değerlerdir. Günümüz her ne kadar çağdaş düşünceler çerçevesinde şekillenmeye özen gösterse de geçmişten bağını kopararak bu amacına ulaşamaz. Nitekim eğitim sadece öğrencileri bilgi boyutunda eğitmemeli yetkinlik ve erdemler konusunda da eğitmelidir. Dolayısıyla geçmişte yazılan böylesi değerli eserler günümüzde eğitim sistemi içerisinde yer almalı ve buradaki bilgiler ışığında modern eğitim sistemi oluşturulmalıdır. Bu çerçevede öneri olarak, erdemlerin kazanılması açısından Kutadgu Bilig adlı eser derslerde okutulup öğrencilerin analiz yapmasını sağlayacak bir deneysel uygulama yapılabilir.

Kaynakça

- Açık, T. (2016). Kutadgu Bilig’de devlet yönetimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 419-438.
- Aristoteles. (2016). *Politika* (M. Tunçay, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Arslan, M. (2018). *Eğitimde karakter gelişimi ve etik değerler*. Eğitim Yayınevi.
- Ateş, H. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde bahsedilen öğrenci profili “yetkin ve erdemli insan”a ulaşmanın yol. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(71), 13-35.
- Büyükboyacı, Ş. (2024). Kutadgu Bilig’de eğitim ve yönetim anlayışı üzerine bir değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 176-203.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.
- Çetin, M. (2019). *Bütünsel eğitim: Eğitimde yetkinlik ve erdem ilişkisi*. Eğitim Akademisi Yayınları.
- Demir, H. (2017). Değerler eğitimi ve etik anlayış. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları*, 3(1), 90-105.
- Farabi (2023). *İdeal devlet*. (A. Aslan, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gültekin, M., & Yılmaz, A. (2017). Eğitimde yetkinlik ve erdemin önemi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25(3), 123-136.
- Hacib, Y. H. (2019). *Kutadgu Bilig* (M. Tuncel, Çev.). Gençlik Spor Yayınları.
- Kocasavaş, Y. (2006). Kutadgu Bilig’de eğitim-öğretim anlayışı. *HAYEF: Journal of Education*, 3(2), 53-66.
- Koçak, Ş., & Dönmez, S. (2018). Kutadgu Bilig’de çocuk eğitimi. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6(15), 145-192.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.
- MacIntyre, A. (2001). *Erdem peşinde* (Z. Yüksel, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- MEB (2024). *Türkiye yüzyılı maarif modeli, öğretim programı ortak metni*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Miskeveyh. (2004). *Tahzib al-Akhlaq* (İ. N. Yüce, Trans.). İletişim Yayınları.
- Önler, Z. (2008). Kutadgu Bilig’de toplumsal kabul ve geleneklerden yansımalar. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(15), 441-455.
- Özden, M., & Günay, G. (2024). Kutadgu Bilig ve bilgi okuryazarlığı. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (14), 349-360.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). SAGE Publications.

- Peker, M. (2015). Erdemli insan olma yolunda eğitim. *İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 45-60.
- Platon. (2022). *Devlet*. (S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şahin, M., & Gözoğlu, E. (2024). Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu Bilig" adlı eserinin değerler açısından incelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 69-82.
- Taşdelen, V. (2019). Kutadgu Bilig'in felsefi bağlamı". *Milli Folklor*, 16 (124), 5-16.
- Yıldırım, Y., & Çalışkan, A. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin 21. yüzyıl insan profili açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 204-220.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A., Gündoğdu, H. G., & Kayalar, T. (2023). Kutadgu Bilig'de devlet, toplum ve yönetim anlayışı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (78), 232-246.

